

УДК 378.04:34

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.16.314322>

ORCID 0000-0002-9665-1427

ORCID 0000-0002-3434-1300

ORCID 0009-0000-3379-9128

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ВАГОМИЙ АСПЕКТ НЕПЕРЕРВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Андрій Бухун,

кандидат педагогічних наук, доцент, заступник начальника оперативного факультету;
Національна академія Національної гвардії України (м. Харків);

Леонід Грищенко,

кандидат педагогічних наук, викладач циклової комісії суспільних дисциплін
і правознавства;

фаховий коледж «Універсум» Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка;

Олександр Кіндяк,

аспірант;

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті детально досліджено значення правової культури в умовах реформування освітньої системи України, з акцентом на її вагомій ролі в підготовці майбутніх фахівців. Автори доводять, що правова культура є ключовим аспектом формування професійної компетентності, оскільки вона забезпечує не лише оволодіння правовими знаннями, але й розвиток правосвідомості та громадянської відповідальності. В умовах сучасної правової держави, що прагне до інтеграції з європейським освітнім простором, формування правової культури набуває особливої значущості, оскільки дозволяє майбутнім фахівцям функціонувати відповідно до вимог правового поля. Наголошено на необхідності інтеграції правових знань у програми підготовки фахівців різних галузей, зокрема в педагогічній сфері, де правова культура має стати невід'ємною складовою професійної освіти; це дозволить здобувачам освіти не лише отримати базові правові знання, але й розвинути навички правомірної поведінки, здатності до критичного аналізу правових ситуацій та застосування законодавства на практиці.

У статті підкреслено, що правова культура сприяє вихованню свідомих громадян, здатних захищати свої права, дотримуватися законодавства та активно брати участь у суспільному житті. Загалом, правову культуру розглянуто як важливий інструмент, який сприяє розвитку в майбутніх фахівців високого рівня правосвідомості, поваги до закону та готовності брати активну участь у побудові демократичного суспільства. Методологію дослідження засновано на загальнотеоретичних методах аналізу, синтезу, абстрагування та системного підходу, що дозволяє розкрити основні тенденції та перспективи формування правової культури у процесі неперервної гуманітарної підготовки; також розглянуто досвід формування правової культури в педагогічних закладах освіти та роль правової освіти в підготовці фахівців, здатних до правомірної діяльності й активної участі у формуванні правопорядку в суспільстві.

Ключові слова: правова культура, правова держава, гуманітарна підготовка, правосвідомість, правова освіта, професійна компетентність, правомірна поведінка, громадянська відповідальність.

Постановка проблеми. Реформування системи загальної середньої освіти в Україні набуває особливого значення в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору, акцентуючи на необхідності виховання покоління, здатного підтримувати ідеали правової держави. Згідно з Концепцією Нової української школи, фундамент міцної державності має складатися з громадян, що є не лише креативними та ініціативними, а й відзначаються високою правовою обізнаністю та повагою до прав людини. Освітні документи та законодавство, зокрема Закони України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту», а також стратегії на кшталт Національної стратегії розвитку освіти, підкреслюють роль правової освіти як засобу гуманізації та демократизації суспільства. У цьому контексті ключового значення набуває правова культура, яка є важливим аспектом гуманітарної підготовки фахівців. Підготовка вчителів, яка традиційно здійснюється у педагогічних коледжах, має включати формування глибоких знань і розуміння правових принципів, що є необхідним для ефективної реалізації правової освіти на рівні середньої школи. Створення правової культури у майбутніх учителів з початкових етапів їхнього професійного навчання є суттєвим для забезпечення сталого розвитку правосвідомості та правової відповідальності наступних поколінь. Таким чином, правова культура слугує фундаментом для підготовки відповідальних та правосвідомих громадян, спроможних сприяти розвитку правової держави та демократичного суспільства.

Правова культура є ключовим компонентом неперервної гуманітарної підготовки фахівців, особливо в контексті формування відповідальних, правосвідомих і активних громадян, здатних ефективно функціонувати в правовій державі. У сучасних умовах демократизації суспільства та інтеграції України до європейського освітнього простору, значення правової культури в освітньому процесі набуває ще більшої ваги. Вона не лише забезпечує необхідний рівень правової обізнаності, але й сприяє розвитку громадянської свідомості та правової відповідальності, що є важливими складовими професійної компетентності майбутніх фахівців. Формування правової культури у процесі гуманітарної підготовки є необхідною умовою підвищення якості освіти та професійної діяльності, зокрема в педагогічній сфері, що обумовлює актуальність її дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення правової культури майбутніх учителів як фундаментального аспекту їхньої гуманітарної підготовки набуває вагомості у науковому співтоваристві, що підтверджується численними дослідженнями та публікаціями. Аналізуючи цей спектр, можна відзначити важливий внесок і класиків філософії та педагогіки, таких як Аристотель, Платон, Г. Сковорода, К. Ушинський, і сучасних дослідників у галузі педагогіки та культурології. Філософські рефлексії про стан держави та права, освіти громадянина віднайдені в роботах В. Сухомлинського, підкреслюють безперервний інтерес до формування правосвідомості освітнім процесом.

У контексті культурологічних поглядів, такі дослідники як М. Грушевський, І. Зязюн акцентують на суспільних та духовних аспектах культури, що є ключовими для розуміння механізмів формування правової культури. Сучасні дослідження у цій галузі, зокрема роботи В. Арешонкова та О. Пометун, зосереджуються на педагогічних основах та особливостях правової освіти учнів, підкреслюючи необхідність інтеграції правових знань у загальноосвітній процес.

Значення психолого-педагогічних основ правової культури виявляється через дослідження, що розкривають сутність громадянської свідомості та механізми формування правової компетентності майбутніх педагогів. Роботи В. Денисова та Л. Кравченко, зокрема, вносять вагомий вклад у розробку методологічних підходів до навчання правовим дисциплінам у педагогічних вишах. Таким чином, систематизація наукових джерел дозволяє оцінити існуючі підходи та методики у сфері правової освіти, що є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх учителів і забезпечує розвиток їх правової культури в контексті гуманітарної освіти.

Метою статті є дослідження правової культури як важливого аспекту неперервної гуманітарної підготовки майбутніх фахівців, зокрема в галузі педагогіки.

Методологія дослідження заснована на застосуванні загальнотеоретичних методів аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення та системного підходу. Це дозволяє здійснити комплексне теоретичне осмислення процесів формування правової культури у контексті гуманітарної підготовки фахівців: аналіз та синтез використовуються для дослідження нормативних документів та наукових праць, що висвітлюють правову освіту; методи абстрагування та узагальнення допомагають виявити ключові аспекти правової культури, в той час як системний підхід сприяє інтеграції здобутків правової культури в структуру професійної підготовки; історико-логічний метод застосовується для аналізу еволюції правової освіти, з метою виявлення тенденцій та перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Після проголошення незалежності України правова культура стала одним із важливих компонентів гуманітарної підготовки фахівців, зокрема майбутніх педагогів. У результаті демократизації освітньої системи правознавчі дисципліни були інтегровані до навчальних планів педагогічних закладів вищої освіти як обов'язкові, що відображає загальнодержавну потребу у формуванні громадян з високим рівнем правової свідомості. Від 1991 року зміст правових дисциплін у цих закладах зазнав істотних змін, позбувшись ідеологічних впливів радянської системи. Нові навчальні програми були спрямовані на підвищення правової грамотності та культури майбутніх фахівців, акцентуючи на формуванні у них здатності застосовувати правові знання в професійній діяльності. Це відображає важливість правової культури як фундаменту для гуманітарної підготовки, що має забезпечити належний рівень правосвідомості, необхідної для сучасного викладача (Гузінін, 2004).

Праці М. Фіцули, зокрема його дослідження «Правове виховання учнів» (1997), мали значний вплив на розуміння шляхів формування правової культури майбутніх педагогів. Фіцула систематизував підходи до правового виховання, наголошуючи на важливості морально-правової свідомості та вмінні дотримуватись правових норм у професійній діяльності, що є ключовим елементом підготовки фахівців у гуманітарній сфері (Фіцула, 1997).

Наприкінці ХХ століття українські дослідники (М. Подберезський, М. Городиський та В. Тищенко), запропонували нові підходи до формування правової культури особистості, що акцентували на важливості правових знань як частини гуманітарної освіти. Їхні роботи обґрунтували ключові принципи відбору змісту правової освіти для підготовки майбутніх фахівців, зокрема педагогів, і запропонували ефективні шляхи розвитку правової культури в сучасних умовах. Це підкреслює, що правова культура є не лише складовою загальноосвітнього процесу, але й важливим елементом професійної підготовки, що забезпечує формування компетентних та відповідальних фахівців, здатних діяти в умовах правової держави (Подберезський, 1997; Подберезський, 1999). Науковці акцентують увагу на тому, що вивчення основ правознавства нині має значення не лише як пізнання права як форми суспільної свідомості та засобу формування правової культури, але й як підготовка майбутніх учителів до свідомої правової діяльності та правового виховання учнів (Войтанович, 2014; Владимірова, 2003).

У сучасній педагогічній та юридичній літературі поняття «правове виховання» інтерпретується з різних позицій, акцентуючи увагу на його значущості як інструменту формування правової культури та свідомості, особливо серед молоді. Відомі науковці, трактують правове виховання як процес соціально-правової та педагогічної допомоги, спрямованої на розвиток правосвідомості, почуття людської гідності та розуміння соціальної значущості права, а також на профілактику правопорушень та подолання правового нігілізму. М. Фіцула розглядає правове виховання як діяльність школи, сім'ї та правоохоронних органів, спрямовану на розвиток правової свідомості учнів, а також навичок і звичок правомірної поведінки (Фіцула, 1997). Водночас В. Котюк наголошує на тому, що правове виховання – це систематична і послідовна діяльність державних органів та громадських об'єднань, яка спрямована на формування правових знань, умінь та правового мислення (Котюк, 1996, с. 97).

Усі ці визначення відображають різні аспекти правового виховання і взаємодоповнюють один одного, створюючи багатовимірне розуміння його змісту. Спираючись на такі підходи, дослідники виділяють кілька основних завдань правової освіти. Зокрема, це вироблення у майбутніх педагогів умінь і навичок правомірної поведінки, підвищення їх юридичної обізнаності шляхом систематичного інформування з актуальних питань права, а також формування правової свідомості, яка включає правові уявлення, погляди та переконання. Серед інших завдань також важливим є розвиток у майбутніх фахівців поваги до держави та права, розуміння необхідності дотримуватися законів, а також формування негативного ставлення до правопорушень та злочинності. Важливою метою є також подолання хибних уявлень, які можуть формуватися під впливом негативних соціальних явищ.

Таким чином, правова культура, будучи інтегральною частиною гуманітарної підготовки фахівців, сприяє не лише формуванню компетентних і правосвідомих педагогів, але й підготовці їх до виховання у підростаючого покоління правомірної поведінки та поваги до права, що має вирішальне значення для стабільного функціонування правової держави.

Виходячи з різних трактувань поняття правового виховання, доцільно виокремити його основні завдання, зокрема формування правосвідомості та правомірної поведінки майбутніх фахівців. Головним завданням правової освіти є розвиток правосвідомості, яка виступає фундаментальним чинником, що визначає вибір поведінкових моделей та готовність до дій у певних правових ситуаціях. Згідно з Концепцією розвитку громадянської освіти в Україні, правосвідомість є ключовим елементом громадянської зрілості, що включає усвідомлення індивідом своїх прав, свобод, обов'язків, а також ставлення до закону і державної влади. Правосвідомість охоплює широкий спектр компонентів, таких як знання, емоційний і вольовий досвід, уява та підсвідомі аспекти духовного досвіду особистості.

У науковій літературі переважно акцентується увага на суспільній правосвідомості, тоді як індивідуальна правосвідомість, на нашу думку, відіграє ключову роль у правовому вихованні (Данильян, 2007; Демічева, 2010; Іова, 2001; Котюк, 1996; Макар, 2011). Індивідуальна правосвідомість охоплює декілька важливих компонентів, які до останнього часу залишалися в центрі уваги дослідників. До них належать: по-перше, рівень правових знань особистості, що визначає її здатність орієнтуватися в законодавчій системі; по-друге, ставлення до чинного чи бажаного правопорядку, яке проявляється в повазі до права та закону, що ґрунтується на внутрішніх переконаннях. Це підкреслює важливість не лише наявності правових знань, але й формування поваги до законодавства, оскільки правові знання без цього втрачають свою цінність. Третім компонентом є готовність особистості до соціально-правової активності, що пов'язана з її правовою діяльністю та поведінкою, яка може бути як правомірною, так і протиправною. Суспільство та держава мають значний інтерес у тому, щоб правова діяльність і поведінка особистості базувалися на свідомому ставленні до права та повазі до правопорядку. Таким чином, правова культура, формована через правову освіту, стає важливим інструментом гуманітарної підготовки фахівців, адже вона сприяє не лише їх професійному становленню, але й розвитку громадянської відповідальності та соціальної активності в умовах правової держави.

Правова культура особистості є складним багатогранним явищем, яке охоплює пізнавальні, оцінні та поведінкові елементи. Вона включає знання правових норм, розуміння їхніх основоположних принципів та здатність тлумачити зміст правових актів, а також визначення їхньої мети. Важливими аспектами правової культури є інтерпретація права через призму справедливості, свободи і рівності, а також визнання його верховенства над державою. Одним із ключових компонентів є формування уявлень про безумовну реалізацію правових приписів, що виражається в повазі до права, переконаності в його справедливості та ефективності як механізму регулювання суспільних відносин, а також готовності дотримуватись цих норм (Кравченко, 2020).

До важливих характеристик правової культури також належать уміння застосовувати правові знання, реалізовувати власні права та виконувати обов'язки, а також користуватися національними та міжнародними механізмами для захисту порушених прав і свобод. Правова культура передбачає добровільну й ініціативну поведінку, спрямовану на узгодження особистих інтересів з інтересами суспільства та держави, а також категоричну неприйнятність порушень законності, проявів сваволі, насильства та інших антисоціальних явищ. Виходячи з цього, правова культура особистості може бути поділена на декілька рівнів. Низький рівень характеризується відсутністю елементарних правових знань, деформованою правосвідомістю і несформованими правовими цінностями. Середній рівень відповідає загальноприйнятому рівню правової культури, властивому певному суспільству на конкретному етапі його розвитку. Високий рівень правової культури відзначається перевищенням середньостатистичних показників, коли правова культура особистості виявляється вищою за загальноприйняті норми в суспільстві. З огляду на це, формування високого рівня правової культури є вагомим аспектом гуманітарної підготовки фахівців, оскільки саме вона забезпечує їхню здатність ефективно функціонувати в правовому полі, сприяти підтримці суспільного правопорядку і виконувати важливу роль у вихованні правосвідомих громадян.

Дослідження правової культури як важливого складника правової системи та чинника, що впливає на становлення і розвиток державності, активно здійснювали різні вчені-правознавці. Поняття правової культури, тісно пов'язане з правосвідомістю, правовою поведінкою, правовим вихованням та освітою. Значний внесок у дослідження правової культури зробив А. Скуратівський, який, застосовуючи діалектичний метод, розглядав загальну та правову культуру на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Він підкреслив, що правова культура є специфічним проявом загальної культури, і виправдано використовував індуктивний підхід, що дозволяє досліджувати негативні наслідки й шукати їх причини, а також робити висновки про стан правової культури загалом (Скуратівський, 2004). О. Скакун також акцентує на тому, що правова культура тісно пов'язана із загальною культурою народу, ґрунтуючись на її засадах. Він наголошує, що формування правової культури неможливо відокремити від розвитку інших видів культури, таких як політична, моральна та естетична (Скакун, 2009). Таким чином, правова культура не тільки є самостійною категорією, але й інтегрується в ширший контекст гуманітарної підготовки фахівців, оскільки її розвиток неможливий без тісного зв'язку з іншими аспектами загальної культури суспільства. Це підтверджує важливість правової культури в системі підготовки майбутніх фахівців, особливо у педагогічній сфері, де формування правової свідомості та відповідальної правової поведінки відіграє ключову роль у вихованні нового покоління громадян.

Правова культура суспільства, за визначенням Д. Іщенка, є однією з форм загальної культури, яка охоплює систему цінностей, пов'язаних з правовою реальністю даного суспільства (Іщенко, 2010). Вона включає активність суб'єктів у правовій сфері, реальність прав і свобод громадян, добровільне дотримання правових норм, розвиток правової науки, якість законів, ефективність правового регулювання, юридичну освіту та практику, а також стабільний правопорядок. Ці компоненти формують основу правової культури, яка є відображенням загальнолюдських цінностей у сфері права (Зінько, 2015; Менюк, 2001). Суспільство формує власну модель правової культури, що складається з трьох ключових елементів: культури правосвідомості, культури юридичної практики та культури правової поведінки. Культура правосвідомості передбачає високий рівень правосвідомості, що ґрунтується на оцінці закону з позицій справедливості та прав людини. Культура юридичної практики охоплює ефективну діяльність законодавчих, судових, правозастосовних та правоохоронних органів, тоді як культура правової поведінки відображає правову активність громадян, що виявляється у правомірній поведінці (Іщенко, 2010).

Правова культура також формується через відбір культурних норм, які мають найбільше значення для суспільства, і включення цих норм у правову систему. Право, як

частина соціальної культури, є системою цінностей, яка функціонує в суспільстві і є відомою як «правова реальність», що структурно збігається з поняттям «правова система» (Макеєва, 2012; Максимов, 2009). Отже, правова культура, як важливий аспект гуманітарної підготовки фахівців, є не лише відображенням правової системи, але й інструментом інтеграції загальнолюдських і правових цінностей у професійну діяльність майбутніх фахівців; це сприяє розвитку правосвідомості, правомірної поведінки та розуміння значення права в суспільстві, що є важливим для ефективної діяльності в умовах правової держави (Кравченко, 2020).

Формування правової культури потребує систематичної діяльності, спрямованої на розширення знань про політичні та правові ідеї, національне і міжнародне право, законність та морально-правові вчинки. Зазначені завдання стають основою для обґрунтування змісту правової освіти майбутніх учителів, яка реалізується через надання знань про державу і право, права і свободи особистості, а також через розуміння структури і значущості правових актів. Формування стійкої орієнтації на законслухняну поведінку є важливим результатом цього процесу, що є ключовим аспектом гуманітарної підготовки фахівців.

Правова культура невід'ємно пов'язана з професійною культурою, оскільки їх взаємодія формує в суспільній культурі особливий професійно-правовий сегмент. І. Коваленко зазначає, що цей сегмент формується під впливом двох груп чинників: соціальних та особистісних (Коваленко, 2015). До соціальних чинників науковець відносить правову систему конкретної країни, зокрема зміст правових норм, а також специфіку професійної діяльності педагога. Особистісні чинники включають кілька важливих аспектів: рівень правової освіти учасників навчально-виховного процесу, зміст їхньої фахової підготовки, специфіку функціональних обов'язків учителя та соціально необхідні моральні якості. Таким чином, формування професійно-правової культури майбутніх фахівців у галузі педагогіки передбачає не лише набуття правових знань, але й розвиток соціально значущих моральних якостей, що є необхідними для ефективного виконання професійних обов'язків. Професійно-правова культура педагогів відіграє ключову роль у формуванні правосвідомості учнів та сприяє вихованню правомірної поведінки. Відтак, інтеграція правової культури в неперервну гуманітарну підготовку фахівців є важливим кроком для забезпечення якісного правового виховання та підтримання правопорядку в суспільстві.

Правова культура виступає важливим аспектом гуманітарної підготовки фахівців, оскільки вона не лише забезпечує знання правових норм, але й формує відповідальне ставлення до закону та правопорядку. Згідно з Національною програмою правової освіти населення, однією з основних цілей правової освіти є створення умов для глибокого розуміння прав і обов'язків, а також для підвищення рівня правової культури серед студентів та викладачів. Це має на меті не лише підвищення обізнаності про правову систему, але й розвиток здатності майбутніх фахівців до свідомого правового мислення та правомірної поведінки (*Національна програма*, 2001).

Правова культура тісно інтегрована у програми підготовки фахівців, зокрема педагогів, і виступає ключовим фактором у їхньому професійному становленні. Формування правової культури сприяє розвитку вміння аналізувати правові ситуації, приймати обґрунтовані рішення, діяти в межах правового поля та сприяти правовій просвіті серед населення. В умовах сучасного суспільства, що прагне до демократичних і правових стандартів, розвиток правової культури майбутніх фахівців набуває особливого значення. У межах освітнього процесу правова культура допомагає не тільки засвоїти правові знання, але й виховує повагу до закону як до основи справедливості та соціальної рівноваги. Це забезпечує підготовку фахівців, здатних ефективно виконувати свої професійні обов'язки, водночас будучи носіями високих правових та етичних стандартів, що є вирішальним для становлення правової держави.

Отже, правова культура є фундаментальним компонентом неперервної гуманітарної підготовки фахівців, що відіграє ключову роль у формуванні їхньої професійної

компетентності. Вона не лише забезпечує володіння правовими знаннями, але й сприяє розвитку правосвідомості, поваги до закону, відповідального ставлення до правових норм та вміння ефективно вирішувати правові ситуації в межах професійної діяльності. Правова культура, будучи інтегрованою в освітній процес, сприяє підготовці фахівців, які не тільки володіють правовими інструментами, але й здатні активно використовувати їх для зміцнення правопорядку та захисту прав людини в суспільстві.

Висновки. Формування правової культури є невід'ємною складовою неперервної гуманітарної підготовки фахівців, особливо в педагогічній сфері. Високий рівень правової культури забезпечує не лише знання правових норм, але й здатність майбутніх фахівців інтегрувати ці знання у професійну діяльність. Правова культура сприяє формуванню правосвідомості, що є основою для відповідальної поведінки, поваги до закону та ефективного вирішення правових ситуацій. Реалізація правової освіти у закладах вищої освіти повинна включати систематичну роботу над розвитком правових знань, умінь та навичок студентів, їхню орієнтацію на законослухняну поведінку, а також підготовку до активної участі у формуванні правопорядку в суспільстві. Таким чином, правова культура є вагомим аспектом підготовки фахівців, що забезпечує їхній професійний та соціальний розвиток у контексті правової держави.

ЛІТЕРАТУРА

- Владимирова, В. І. (2003). *Педагогічні проблеми формування правової культури вчителя в історії вищої педагогічної школи України (1917 – 2002 рр.)*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Луганськ.
- Войтанович, О. Й. (2014). Особливості правового виховання громадян України в сучасних умовах. *Форум права*, 4, 55-60.
- Гузинін, В. В. (2004). Правове виховання майбутніх педагогів. В кн. *Збірник наукових праць* (Вип. 8, с. 129-135). Кривий Ріг: КДПУ.
- Данильян, О. Г. (2007). Тоталітарна правосвідомість і правова культура та їх характерні ознаки. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*, 14, 27-35.
- Демічева, В. В. (2010). Правосвідомість і правова культура, їх співвідношення. В кн. Ю. С. Шемшученко (Ред.), *Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку*: зб. матеріалів XI Міжнар. наук.-практ. конф. (с. 138-141). Київ.
- Зінько, І. Ю. (2015). Правова освіта як елемент формування професійної компетентності майбутніх педагогів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Педагогіка і психологія*, 43, 222-225.
- Юва, В. Ю. (2001). *Формування правової культури особистості на засадах духовності*: навч.-метод. посіб. Хмельницький: Абетка.
- Іщенко, Д. В. (2010). Формування правової культури: теоретичні засади. *Педагогічні науки*, II, 47, 15-18
- Коваленко, І. П. (2015). Формування правової культури майбутніх тележурналістів в умовах становлення ринкових відносин. *Вісник Харківської державної академії культури*, 47, 150-156.
- Котюк, В. О. (1996). *Теорія права*. Київ.
- Кравченко, Л. М. (2020). Правова культура і компетентність особистості: спільне та відмінне культурологічного і компетентнісного підходів. *Імідж сучасного педагога*, 4, 29-33. Взято з <http://isp.poipro.pl.ua/article/view/212431>.
- Макар, Л. М. (2011). Формування емоційно-ціннісного компонента правосвідомості майбутнього вчителя. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 30/31, 87-92.
- Макеєва, О. М. (2012). Правова культура як елемент правової системи. *Часопис Київського університету права*, 4, 64-67.
- Максимов, С. І. (2009). Принципи правової держави та їх реалізація в інституційному та духовному вимірах державотворення в Україні. В кн. Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. (Авт.), *Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні*: монографія (с. 266-287). Харків: Право.

- Менюк, О. (2001). Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура. *Право України*, 4, 7-10.
- Національна програма правової освіти населення: Указ Президента України № 992/2001 від 18 жовт. 2001 р. Взято з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>
- Подберезький, М. К. (1997). *Правова культура майбутнього вчителя*. Харків.
- Подберезький, М. К., Безбородий, В. О. (1999). *Формування правової культури*. Мукачеве.
- Скаун, О. Ф. (2009). *Теорія держави і права: підручник*. Харків: Консум.
- Скуратівський, А. В. (2004). *Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві (філософсько-правовий аналіз)*. (Дис. канд. юрид. наук). Київ.
- Фіцула М. М. (1997). *Правове виховання учнів*. Київ.

REFERENCES

- Danylian, O. H. (2007). Totalitarna pravovidomist i pravova kultura ta yikh kharakterni oznaky [Totalitarian legal consciousness and legal culture and their characteristic features]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia [State construction and local self-government]*, 14, 27-35 [in Ukrainian].
- Demicheva, V. V. (2010). Pravovidomist i pravova kultura, yikh spivvidnoshennia [Legal awareness and legal culture, their relationship]. In Yu. S. Shemshuchenko (Ed.), *Zakonodavstvo Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku [Legislation of Ukraine: problems and prospects for development]*: zb. materialiv KhI Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 138-141). Kyiv [in Ukrainian].
- Fitsula M. M. (1997). *Pravove vykhovannia uchniv [Legal education of students]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Huzynin, V. V. (2004). Pravove vykhovannia maibutnikh pedahohiv [Legal education of future teachers]. In *Zbirnyk naukovykh prats [Collection of scientific papers]* (Is. 8, pp. 129-135). Kryvyi Rih: KDPU [in Ukrainian].
- Iova, V. Yu. (2001). *Formuvannia pravovoi kultury osobystosti na zasadakh dukhovnosti [Formation of the legal culture of the individual on the basis of spirituality]*: navch.-metod. posib. Khmelnytskyi: Abetka [in Ukrainian].
- Ishchenko, D. V. (2010). Formuvannia pravovoi kultury: teoretychni zasady [Formation of legal culture: theoretical foundations]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical sciences]*, II, 47, 15-18 [in Ukrainian].
- Kovalenko, I. P. (2015). Formuvannia pravovoi kultury maibutnikh telezhurnalistiv v umovakh stanovlennia rynkovykh vidnosyn [Formation of the legal culture of future TV journalists in the conditions of the formation of market relations]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury [Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture]*, 47, 150-156 [in Ukrainian].
- Kotiuk, V. O. (1996). *Teoriia prava [Theory of law]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kravchenko, L. M. (2020). Pravova kultura i kompetentnist osobystosti: spilne ta vidminne kulturolohichnoho i kompetentnisnoho pidkhodiv [Legal culture and competence of the individual: common and different cultural and competence approaches]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 4, 29-33. Retrieved from <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/212431> [in Ukrainian].
- Makar, L. M. (2011). Formuvannia emotsiino-tsinnisnoho komponenta pravovidomosti maibutnoho vchytelia [Formation of the emotional and value component of legal awareness of the future teacher]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity [Problems of engineering and pedagogical education]*, 30/31, 87-92 [in Ukrainian].
- Makeieva, O. M. (2012). Pravova kultura yak element pravovoi systemy [Legal culture as an element of the legal system]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava [Journal of the Kyiv University of Law]*, 4, 64-67 [in Ukrainian].
- Maksymov, S. I. (2009). Pryntsypy pravovoi derzhavy ta yikh realizatsiia v instytuttsiinomu ta dukhovnomu vymirakh derzhavotvorennia v Ukraini [The principles of the rule of law and their implementation in the institutional and spiritual dimensions of state formation in

- Ukraine]. In L. M. Herasina, O. H. Danylian, O. P. Dzoban ta in. (Avt.), *Pravosvidomist i pravova kultura yak bazovi chynnyky derzhavotvorchoho protsesu v Ukraini [Legal awareness and legal culture as basic factors of the state-building process in Ukraine]: monohrafiia* (pp. 266-287). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Meniuk, O. (2001). Pravova kultura v umovakh rozbudovy nezaleznoi Ukrainy: poniattia, struktura [Legal culture in the conditions of development of independent Ukraine: concept, structure]. *Pravo Ukrainy [Law of Ukraine]*, 4, 7-10 [in Ukrainian].
- Natsionalna prohrama pravovoi osvity naseleння [National program of legal education of the population]: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 992/2001 vid 18 zhovt. 2001 r.* Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/992/2001> [in Ukrainian].
- Podberezskyi, M. K. (1997). *Pravova kultura maibutnoho vchytelia [Legal culture of the future teacher]*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Podberezskyi, M. K., & Bezborodyi, V. O. (1999). *Formuvannia pravovoi kultury [Formation of legal culture]*. Mukachevo [in Ukrainian].
- Skakun, O. F. (2009). *Teoriia derzhavy i prava [Theory of the state and law]: pidruchnyk*. Kharkiv: Konsum [in Ukrainian].
- Skurativskyi, A. V. (2004). *Formuvannia ta rozvytok pravovoi kultury v ukrainskomu suspilstvi (filosofsko-pravovyi analiz) [Formation and development of legal culture in Ukrainian society (philosophical and legal analysis)]*. (PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
- Vladymyrova, V. I. (2003). *Pedahohichni problemy formuvannia pravovoi kultury vchytelia v istorii vyshchoi pedahohichnoi shkoly Ukrainy (1917 – 2002 rr.) [Pedagogical problems of forming the legal culture of the teacher in the history of the higher pedagogical school of Ukraine (1917 – 2002)]*. (Extended abstract od PhD diss.). Luhansk [in Ukrainian].
- Voitanovych, O. Y. (2014). Osoblyvosti pravovoho vykhovannia hromadian Ukrainy v suchasnykh umovakh [Peculiarities of legal education of citizens of Ukraine in modern conditions]. *Forum prava [Law forum]*, 4, 55-60 [in Ukrainian].
- Zinko, I. Yu. (2015). Pravova osvita yak element formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv [Legal education as an element of formation of professional competence of future teachers]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Pedahohika i psykhologhiia [Scientific notes of Mykhailo Kotsyubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Pedagogy and psychology]*, 43, 222-225 [in Ukrainian].

LEGAL CULTURE AS AN IMPORTANT ASPECT OF CONTINUOUS HUMANITARIAN TRAINING

Andriy Bukhun,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Deputy Head of the Operational Faculty;
National Academy of the National Guard of Ukraine (Kharkiv);

Leonid Gryshchenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer,
Cycle Commission of Social Disciplines and Jurisprudence;
Universum Professional College of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University;

Oleksandr Kindiak,

postgraduate;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The article analyzes in detail the importance of legal culture in the context of reforming the educational system of Ukraine, with an emphasis on its significant role in training future professionals. The authors emphasize that legal culture is a key aspect of professional competence formation, as it ensures not only the acquisition of legal knowledge, but also the development of legal awareness and civic responsibility. In a modern state governed by the rule

of law, which seeks to integrate with the European educational space, the formation of legal culture is of particular importance, as it allows future professionals to function in accordance with the requirements of the legal field. The author emphasizes the need to integrate legal knowledge into training programs for specialists in various fields, in particular in the pedagogical sphere, where legal culture should become an integral part of professional education. This will allow students not only to acquire basic legal knowledge but also to develop skills of lawful behavior, the ability to critically analyze legal situations and apply legislation in practice.

The article emphasizes that legal culture contributes to the education of conscious citizens who are able to protect their rights, comply with the law and actively participate in public life. In general, legal culture is seen as an important tool that contributes to the development of a high level of legal awareness, respect for the law and readiness to actively participate in building a democratic society among future professionals. The research methodology is based on the general theoretical methods of analysis, synthesis, abstraction and a systematic approach, which allows revealing the main trends and prospects for the formation of legal culture in the process of continuous humanitarian training; the author also considers the experience of forming legal culture in pedagogical educational institutions and the role of legal education in training specialists capable of lawful activity and active participation in the formation of law and order in society.

Keywords: *legal culture, rule of law, humanitarian training, legal awareness, legal education, professional competence, lawful behavior, civic responsibility.*

Надійшла до редакції 11.06.2024 р.